

במשנתנו שחולין שנעשו על טהרת הקודש מעלתם היא כמעלת הקודש?

כתרומה עצמה [ומו שנחלקו בכך תנאים במשנה המובאת לקמן] —

כ-א **מדלא קתני בהו** במשנתנו מעלה, להבדיל בין האוכלים חוליהן על טהרת חולין לאוכלים חוליהן על טהרת הקודש, ולומר: בגדי אוכלי חוליהן על טהרת חולין — מדרס הן לאוכלי חוליהן על טהרת הקודש.

והאי דלא קתני בהו מעלה, שבגדי הפחותים מהם [במעלה] מדרס הן לגביהן, היינו משום:

ובהכרח, שהאוכלים חוליהן על טהרת הקודש הם כמו אוכלי קודש עצמו, ומעלתם של אוכלי קודש בעעלה בפני עצמה, כבר שנינו במשנתנו [רש"י].⁽¹⁾

דאי דמו — אוכלי חולין בטהרת הקודש — לתרומה, לא צריכה המשנה להשמיענו שבגדי הפחותים מהם הן מדרס לגביהן. כי **הא תני** כבר תרומה במשנתנו, ובכלל זה כל הדומים להם.

ודחינן: ודלמא לעולם האוכלים חוליהן על טהרת הקודש אינם כמעלת הקודש, מפני שבטלה דעתם, ואין זו הנהגה מחייבת או מועילה.

ואי דמו לאוכלי חולין בטהרת חולין — הא תני לחולין, דהא תני: בגדי עם הארץ מדרס לפרושים.

ודין אוכלי חולין בטהרת הקודש הוא כדין פרושים האוכלים חוליהן בטהרת חולין, או כדין אוכלי חוליהן בטהרת תרומה שהיא

ומביאה הגמרא את המשנה [טהרות סוף פרק ב, רש"י] ובה מחלוקת בשאלה אם הם כחולין או כתרומה:

דתנן: חולין שנעשו על טהרת הקודש, הרי

1. מדברי רש"י נראה, כי הגמרא הבינה עכשיו, שבלא דברי רב מרי היתה מעלת אוכלי חולין בטהרת הקודש גדולה מאוכלי חולין בטהרת חולין, אך לא גדולה מאוכלי חולין בטהרת תרומה. שאם לא כן, היה לו לרש"י לפרש: בגדי אוכלי חוליהן בטהרת תרומה מדרס הן לאוכלי חולין בטהרת הקודש.

על טהרת הקודש, בגדי אוכלי חולין שנעשו על טהרת הקודש מדרס לקודש. ובמהרש"א תמה על רש"י שלא פירש כן.

וצריך ביאור, היכן מוכח ממשנתנו שאינו כתרומה, ומה עדיף לומר שהם כקודש ואינו נשנה מפני שבכלל קודש הוא, מלומר שהם כתרומה ואינו נשנה מפני שבכלל תרומה הוא! ובתוספות לקמן כא ב ד"ה אחרונות כתבו לבאר ההוכחה: מדלא קתני להו גבי מעלות, כלומר, בגדי אוכלי תרומה מדרס לחולין שנעשו

ומכל מקום, בין לרש"י ובין לתוספות, אין זו אלא הוה אמינא בגמרא בהבנת דברי רב מרי. אבל אחר שהביאה הגמרא את המשנה בטהרות, שנחלקו תנאים בדין אוכלי חולין בטהרת חולין אם דינם כחולין או כתרומה, מתבארים אף דברי רב מרי על דרך זה. ובא לחדש שלא תאמר שהם כחולין או כתרומה, וכדברי המשנה בטהרות.

בהערות שבסוגיא לקמן כא א יתבאר, אם לדעת רב מרי משנתנו חולקת עם המשנה בטהרות, או שהכל עולה לדבר אחד, ראה שם.

הן בחולין.⁽²⁾

דהיינו, אין הנהגה או מעלה שכזאת, והנהוג בה בטלה דעתו.

רבי אלעזר ברבי צדוק אומר: הרי הן כתרומה.⁽³⁾

אלא — מהכא מוכח שלדעת התנא של משנתנו חולין שנעשו על טהרת הקודש כקודש דמו, ואינם לא כחולין או כתרומה — **מסיפא** של משנתנו, ששינוי בה:

יופי בן יועזר היה חסיד שבכחונה, והיה אוכל תרומות בטהרה. והיתה מטפחתו נחשבת כמדרס לקודש.

יוחנן בן גודגדא היה אוכל על טהרת הקודש כל ימיו, והיתה מטפחתו מדרס לחטאת.

הרי למדת, שמטפחתו של יוחנן בן גודגדא, רק לחטאת — אין, אכן היתה מדרס. אבל לקודש — לא היתה מדרס.

אלמא קסבר: חולין שנעשו על טהרת הקודש, כקודש דמו.

שאם לא כן, הרי בגדיהן אינן אלא כשל אוכלי תרומה או כשל פרושים, ולגבי קודש, מן הדין שיהיו כמדרס.

אמר רבי יונתן בן אלעזר:

המחמירין בטהרות, שאוכלין חוליהן על טהרת חולין או תרומה או קודש, צריך שיתנו את לבם לשמור כל דבר שבא במגע עם חוליהן, ואפילו ידוע להם שאין הוא טמא, כל שלא נתנו לבם לשומרו, או שהסיחו דעתם משמירתה, הרי אותו הדבר בחזקת טומאה, ומעלה דרבנן היא.

ולפיכך: **נפלה מעפרתו** [סודר שלון] **הימנו,** ואמר מיד לחבירו: **תנה לי! ונתנה לו** — הרי זו **טמאה**, ואפילו אם היה חבירו טהור.

והטעם מפרש לקמן: כי שניהם הסיחו דעתם משמירת טהרתה. בעל המעפורת אינו משמרה כי אין דרך לשמר מה שביד חבירו. ואף חבירו אינה משמרה, מפני שאומר בלבו שאין בעל המעפורת מקפיד על טהרתה, שהרי אומר לי ליתנה לו, אף שאינו יודע אם טהור אני.

אמר רבי יונתן בן עמרם:

בה [היות והמחזיקים בה היו זריזים לשומרה, ולא היו צריכים לנהוג בחוליהן על טהרת הקודש]. אבל טהרת תרומה היתה מצויה אצל הכל, והחמירו בה כדי להזהר בה יותר.

3. לשון רש"י שכתב בד"ה דתנן "כלומר, הא שחכחן תנאי דפליגי ביה חד אמר כחולין וחד אמר כתרומה, אבל כקודש לא אמרינן". ונראה מדבריו שהגמרא מקשה מאותה משנה על דברי רב אמי.

2. במשנה בטהרות נזכרת מחלוקת זו לענין שלישי ורביעי לטומאה, בחולין שנעשו על טהרת הקודש. למאן דאמר הרי הן כחולין, אין בהם אלא שני, ולמאן דאמר הרי הן כתרומה, יש בהן אף שלישי.

כתב המאירי במסכת חולין, בטעם הדבר שהחמירו חכמים בחולין שנעשו על טהרת תרומה יותר מחולין שנעשו על טהרת הקודש, משום "שטהרת הקודש לא היתה מצויה אלא בזריזים ואנשי מעלה יתירה, ולכן לא החמירו

נתחלפו לו כלים [בגדים] של שבת בכלים של חול, שהיה סבור שבגדי חול הן, ולבשן — הרי הבגדים נטמאו.

והניחה הגמרא עתה כי הטעם שנטמאו הבגדים הוא, הואיל והוא משמרן בחזקת בגדי החול שלו ובאמת בגדים אחרים הם. וכל שאינו משמרן בחזקת מה שהן אינה שמירה.

וכן אמר רבי אלעזר בר צדוק:

מעשה בשתי נשים חבירות [שאוכלות חוליהן בטהרה], שנתחלפו לחן כליהן [בגדיהן] בבית המרחץ, ובא מעשה לפני רבי עקיבא, וטימאן, מפני שלא שימרה כל אחת את הבגדים בחזקת מה שהן [הכי קא סלקא דעתין].⁽⁴⁾

מתקיף לה רבי אושעיא:

אלא מעתה, אם הושיט אדם את ידו לסל כדי ליטול פת חיטין, ועלתה בידו פת שעורים, האם הכי נמי נאמר דנטמאת הפת, הואיל ולא שימרה בחזקת מה שהיא?!

וכי תימא ואם תאמר לתרץ: הכי נמי, טמאה היא הפת הואיל ולא שימרה בחזקת מה שהיא.

אי אפשר לומר כן. כי:

והתניא בברייתא, שאף על פי כן שמורה היא. דתניא: המשמר את החבית בחזקת של

יין ונמצאת של שמן — טהורה החבית מלטמא אחרים?!

הרי למדנו: אף שלא שימרה בחזקת מה שהיא הרי היא טהורה.⁽⁵⁾

ומיישבת הגמרא את קושית רבי אושעיא, בדרך הוכחה שברייתא זו משובשת היא [ואכן המשמר חבית בחזקת של יין ונמצא של שמן, או המושיט ידו ליטול פת חיטין ועלתה בידו פת שעורים, הרי היא טמאה הואיל ולא שימרה בחזקת מה שהיא, כדבריהם של רבי יונתן ורבי עמרם]:

ופרכינן: ולטעמיה, רבי אושעיא, שאתה סבור כי ברייתא זו מתוקנת היא ולא משובשת [רש"י לקמן] —

אימא סיפא של אותה ברייתא: ואסורה מה שבחבית מלאכול, שמא טמאה היא.

ואמאי?! וכי מה בין טומאת אחרים לטומאת עצמה, עד שתהא היא עצמה אסורה מלאכול, וטהורה מלטמא.

אלא, על כרחך, ברייתא זו משובשת היא.

אמר דחה רבי ירמיה את ההוכחה שמשובשת היא הברייתא:

כי יש לומר שמדובר בברייתא בכגון שאומר המשמר: שמרתיה לחבית ולמה שבתוכה מדבר המטמאה [מטומאה חמורה שהיא ראויה לטמא אחרים], ולא שמרתיה מדבר

4. מה שאמר "וטימאן" יש לפרש שעל הבגדים אומר כן. ויש לפרש שטימא את הנשים, היות וכל דבר שהסיוח דעת משמירתו חוששין לו שמא נעשה מדרס הנדה, ומטמא אדם.

5. כתב רבינו עקיבא איגר: לא ידעתי למאי הלכתא נקט תחילה הקושיא בגוונא דהושיט ידו לסל, דזה לא ידעינן רק מההיא דמשמר חבית, ואמאי לא פריך מיד: והתניא, המשמר את

הושיט ידו בסל של תאנים, והיה הסל על כתיפו והמגריפה [כלי להפרדת תאנים מדובקות] בתוך הסל. והיה בלבו על הסל והתאנים שבתוכו לשומרם בטהרה, ולא היה בלבו על המגריפה שתישמר בטהרה, הרי הסל והתאנים שבתוכו טהור, והמגריפה טמאה.

והוינן בה: וכי אטו הסל טהור?! והרי תטמא המגריפה לסל?!

ומשנינן: אין כלי מטמא כלי. (6)

ואכתי הוינן בה: וליטמא [יטמא] מה שבסל [התאנים שבו] מכח טומאת המגריפה?!

ואמר רבינא לתרין: באומר: שמרתיה למגריפה מדבר שמטמאה מטומאה הראויה לטמא אחרים, ולא מדבר הפוסלה למגריפה בטומאה שאינה מטמאה אחרים [כגירסת הרש"ש, וראה ב"ח]. (7) (8)

הפוסלה בעצמה [טומאה קלה שאין בכחה לטמא אחרים]. ולפיכך טהורה היא החבית מלטמא אחרים, אבל אסורה בעצמה מחשש שנטמאה.

והשמיעתנו הברייתא חידוש, כמה שנקטה אופן של "שמר בחזקת יין ונמצא שמן", שאף על גב שהיתה שמירה זו לחצאין, וגם לא היתה שמירה בחזקת מה שהיא — בכל זאת שמירה היא [חזון איש].

ותמהנין על פירושו של רבי ירמיה בברייתא:

ומי איכא נטירותא לפלגא?! וכי אטו שמירת טהרה שאינה שמירה גמורה אלא לחצאין, ובאופן מסוים של טומאה — שמירה היא?!

ומשנינן: אין, אכן יש שמירה לחצאין!

והתניא בניחותא:

הפוסלה. וכן הגיה הרש"ש. וכך היא עיקר הגירסא, שהרי הנידון הוא על המגריפה שלא היתה משומרת ולא על הסל שהוא משומר, ומגריפה לשון נקיבה היא.

ואמנם הב"ח הגיה ברש"י כפי גירסתנו בגמרא, וצריך תלמוד.

8. הוקשה לרש"י, הרי המגריפה אינה דבר אכילה שיש לשומרה בטהרה, וכל עיקר שמירתה אינה אלא כדי שלא תטמא אחרים. וכיון שמשומרת היא מטומאה שיכולה לטמא אחרים, למאי נפקא מינה מה שאמרו בברייתא: המגריפה טמאה.

וביאר רש"י: שלא שמרה מדבר שאוסר להשתמש בה טהרות לכתחילה אף שאינה מטמאה את אחרים.

החבית, דהא היינו הך חטים ושעורים או יין ושמן, ומאי עדיפות זה למנקט חטים ושעורים?! ועיין עירובין לז' ב' דיש קצת גם כן כי הכא.

6. ברש"י ברכות נב ב' פירש מה שאמרו שם "אין כלי מטמא כלי": אין כלי שאינו אב הטומאה מטמא כלים, ואם כן צריך ביאור מה מתרצת הגמרא כאן, והרי עדיין יש לנו לחוש שמה נטמאה המגריפה, ונעשית אב הטומאה, ותטמא את הסל, וראה רש"ש.

7. הגירסא בדפוסים שלנו בגמרא כאן היא: שמרתיו מדבר שמטמאו ולא מדבר הפוסלו. ואילו גירסת הגמרא בזבחים, ורש"י ותוספות כאן: שמרתיה מדבר שמטמאה ולא מדבר

הרי למדנו ששמירה לחצאין היא שמירה מעולה, ואף ברייתא של משמר את החבית, טעמה הוא משום שמירה לחצאין.

ומאחר שדחינו מה שבקשנו להוכיח שהברייתא של "משמר את החבית" היא משובשת, אם כן:

מכל מקום קשיא, מאותה הברייתא, לדברי האומר אין שמירה מועילה אלא כשמשמרה בחזקת מה שהיא. שהרי כאן שימרה בחזקת יין ונמצאת שמן ומכל מקום טהורה היא לענין מה ששימרה?!

ועוד מוטיב רבה בר אבוח לדברי האומר כן:

מעשה באשה אחת חבירה [רש"י] **שבאת לפני רבי ישמעאל**, ואמרה לו: רבי! כגד זה ארגתיו בטהרה, יודעת אני שמשעה שנארג בו שלש על שלש אצבעות ונעשה ראוי לקבל טומאה לא נגעה בו טומאה [רש"י].

ואמנם לא היה בלבי לשומרו בטהרה, רק יודעת אני בו שלא נטמא.

ומתוך בדיקות שהיה רבי ישמעאל בודקה כדי לדעת אם אכן לא נטמא הבגד, אמרה לו: רבי! נדה משכה עמי בחבל.

אמר רבי ישמעאל: כמה גדולים דברי חכמים, שהיו אומרים: אם היה בלבו לשומרו הרי הוא טהור, אבל אם אין בלבו לשומרו, הרי הוא טמא.

שהרי אשה זו, מתוך שלא היה בלבה לשומרו, התברר, שהבגד היה טמא, אף שהיא אמרה בודאות שאינו טמא.

שוב מעשה באשה אחת חבירה, שבאת לפני רבי ישמעאל, ואמרה לו: רבי! מפנה זו ארגתיה בטהרה! מאז שארגתיה הרי היא בטהרה.

ואמנם לא היה בלבי לשומרה בטהרה [ב"ח].

ומתוך בדיקות שהיה רבי ישמעאל בודקה, אמרה לו: רבי! נימא [חוט] נפסקה לי קודם שהתחלתי לארוג, וקשרתיה כשהייתי נדה בפה.

ואף שרוק הנדה הוא אב הטומאה, לא חששתי לטהרת המפה, שהרי עדיין לא ארגתי בה שלש על שלש עד שתהיה ראויה לקבל טומאה.

וכיון שכך היה מעשה, הרי שיש לחוש לטומאת המפה, כי שמא היה עדיין הרוק לח עד שארגה בו שלש על שלש, ונטמאה המפה.

אמר רבי ישמעאל: כמה גדולים דברי חכמים שהיו אומרים: אם היה בלבו לשומרו הרי הוא טהור, ואם אין בלבו לשומרו — טמא.

הרי למדנו שאין הדין תלוי אלא אם היה בלבו לשומרו, וכל שהיה בלבו לשומרו, הרי הוא טהור אפילו לא נתכוין לשומרו בחזקת

ובאופן אחר ביאר רש"י: שאכן אין הנידון על המגריפה עצמה אלא על האוכל המדובק בה,

ואותו אוכל משומר הוא מטומאה הפוסלתו. וראה מה שכתבו התוספות בד"ה שמרתיה.

מה שהוא?! (9)

ומשנינן: בשלמא לרבי אלעזר בר צדוק, שאמר מעשה בשתי נשים חבירות שנתחלפו להן כליהן בבית המרחץ ובא מעשה לפני רבי עקיבא וטימאן [דקא סלקא דעתין: מפני שלא היתה כל אחת משמרת בחזקת שהיא שלה], לא תיקשי. כי יש לפרש הטעם:

משום דכל אחת ואחת — כשהיא מרגשת בחילוף הבגדים — הרי היא אומרת בלבה: חברתי הולבשת את בגדי — אשת עם הארץ היא, ובגדיה בחזקת טומאה, ולפיכך מפסחה דעתה מונה מלשומרם על גבי חברתה. ולפיכך טימאן רבי עקיבא [נתבאר על פי המאירי]. (10)

וכן לרבי יונתן בן עמרם שאמר: נתחלפו לו כלים של שבת בשל חול ולבשן נטמאו,

[דקא סלקא דעתין: מפני שלא שימרן בחזקת מה שהן], נמי לא תיקשי, כי יש לפרש הטעם:

כיון דכלים דשבת עביד להו שימור טפי [דרך לשומרם שמירת יתר], מפסחי דעתיה מינייהו מאותה שמירה כיון שסבור של חול הם, ולפיכך חשוב הדבר כאילו אין בלבו לשומרם כלל. (11)

אלא לרבי יונתן בן אלעזר שאמר: נפלה מעפרתו הימנו אמר לחבירו תנה לי ונתנה לו טמאה, תיקשי למה טמאה היא, נעביד להו שימור בידיה דחבריה [ישמרנה ביד חבירו]?! (12)

ומשנינן: אמר רבי יוחנן: חזקה אין אדם משמר מה שביד חבירו. (12)

מה שהיא, אין חשש טומאה גדול יותר, ואם כן על כרחך שהוא דין בעלמא ולא משום חשש טומאה, וזה נסתר מדברי רבי ישמעאל, שנראה מדבריו שטעמם של חכמים היה להבטיח מחשש טומאה.

10. לשון המאירי: נשים שנתחלפו כליהן בבית המרחץ, נטמאו, שכל אחת מהן כשמרגשת בחלופה, סוברת על חברתה שהיא אשת עם הארץ ואינה מקפדת לשמור שלה על גבי חברתה. ולפי דרכך למדת, שהמשמר את הדבר בשמירה הראויה לאותו דבר, אע"פ שמשמרו בחזקת מה שאינו, טהור.

11. ראה תוספת ביאור בחזון סימן קכט לדף זה.

12. מלשון הסוגיא נראה, כי מתחילה סלקא דעתין לפרש טעמו של רבי יונתן בן אלעזר

9. תמה רבינו עקיבא איגר: לא זכיתי להבין פשוט הפשוט לפרש פרכת הש"ס, דהיכן נזכר רמז דמהני שמירה ביד חבירו [וכנראה צריך לומר: דמהני שמירה שלא בחזקת מה שהיא].

ולשון רש"י הוא: קתני מיהת בלבו לשומרן טהור. כלומר: אחר כוונת השמירה הן הן הדברים. ונתכוין רש"י לבאר, היכן מוכח מברייתא זו שאפילו שמירה שאינה בחזקת מה שהיא מכל מקום שמירה היא.

ובחזון איש טהרות סימן י כתב בביאור דברי רש"י פירוש מחודש: ואפשר דרצה לומר, דאם חכמים טימאו היסח הדעת אף שאינו ענין לדררא דטומאה, מה זה דאמר רבי ישמעאל כמה גדולים דברי חכמים. שהרי אין מעשה זה מסייע דברי חכמים כלל, שהרי אין טעם חכמים משום טומאה כלל. אלא ודאי כל דין היסח הדעת משום חשש טומאה.

וכוונתו לומר, דודאי אם לא שימרה בחזקת

ותמהינן עלה: וכי אטו לא משמר אדם מה שביד חברו?!
 ומהינן עלה: וכי אטו לא משמר אדם מה שביד חברו?!

שביד חברו, אם כן: מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא?! והרי אף ברישא אינם משומרים, ולמה טהרותיו טהורות?!⁽¹⁾

כ-ב והתניא: הרי שהיו חמריו ופועליו, שהם עמי הארץ המטמאים טהרות במגעם, טעונין טהרות שלו — אף על פי שהפליג [התרחק] מהן יותר ממיל, הרי טהרותיו טהורות אם לא הודיעם שהוא מפליג מהן.

אמר, תירץ רבי יצחק נפחא: לעולם אין אדם משמר מה שביד חברו. וזה שברישא טהרותיו טהורות, מדובר במטהר חמריו ופועליו לכך, שהטביל אותם לטהרם, ואין לחוש למגעם.⁽²⁾

ואין חוששין שמא נגעו בטהרות שבחביות, כיון שאינם יודעים שהוא מפליג מהם, חוששים הם בכל רגע שמא יחזור.

ומקשינן עלה: אי הכי, שטיהרם, סיפא נמי, למה טהרותיו טמאות? והרי הם משמרים את האחרים שלא יגעו, וממגע שלהם אין לחוש כיון שהטבילין?!

ואם אמר להם בעל הבית: לכו לדרככם, ואני אבוא אחריתם. כיון שנתעלמו עיניו מהן הרי טהרותיו טמאות, שמא נגעו בהם.

ומשנינן: אין עם הארץ מקפיד על מגע חברו, ויש לחוש שמא נגע בהם עם הארץ אחר, שלא הוטבל.

והשתא תיקשי: הניחא אם אדם משמר מה שביד חברו, ניחא זה שברישא טהרותיו טהורות מפני שהוא משמרן, ובסיפא אין להם שימור, לפי שהלך מהם.

ותמהינן: אי הכי — רישא נמי נחוש, כיון שאין עם הארץ מקפיד על מגע חברו?!

אבל אי סלקא דעתך שאין אדם משמר מה

ומשנינן: הכרייתא מדברת בכגון שבא להם

שימור שלו?!

וכתב החזון איש [סימן קכט לדף זה]: אפשר דהמקשה סבר, כי זה מה שמרתתי מיניה חשיב שמירה דידיה. וכיון דביטלו חכמים שמירה ביד חברו, גם זה לא חשיב שמירה במאי דמטיל אימתו עליהן.

מטעם אחר, אלא שקשה עליו ממעשה דרבי ישמעאל. וצריך ביאור מאי סלקא דעתין?!
 כתב המאירי: ממה שאמרו כאן: חזקה אין אדם משמר מה שביד חברו, למדו קצת מפרשים שלא להניח נכרית ללוש עיסה של מצת מצוה בפסח, אף בישראלית עומדת על גבה, שאין שימור במה שביד חברו, והרי אמרה תורה "ושמרתם את המצות".

2. ביאר החזון איש: ומשני: אין הכי נמי שאם היה צריך שמירה מנגיעתן הוי חשיב כשמירה דידיה ביד חברו, שאינה שמירה. אבל כאן במטהר חמריו עסקינן, ואין צריך רק שמירה ממגע אחרים, וחמריו שומרין את האחרים שלא יגעו, וחשיב שמירה דידיהו, אע"ג דמחמת אימתו משמרין.

ואין זה כלום, שכל שהוא תלוי בחימוץ בלבד אין היסח הדעת פוסל, וטהרות הוא שנשמאו בהיסח הדעת אבל לא עיסת מצוה.

1. צריך ביאור, למה ברישא חשוב שימור מה שביד חברו? והרי השימור הוא מכח הסברא שחוששים הם לגעת בו מיראתו, ואין זה כלל